

Hazaszeretet, hazafias nevelés

„Internacionalisták vagyunk, de szívünk legföltettebb szerelme szülőföldünk marad. Ha nem szereted hazádat, ... akkor nem érted az internacionalizmus lényegét”

Zalka Máté

TARTALMÁBAN az egyik leggazdagabb, de egyben legbonyolultabb emberi kapcsolatunk ahhoz a hazához fűz bennünket, amelyről elsőnek Balassi Bálint írta le: édes hazánk, drága Magyarország. Az egyén szempontjából véletlennek tűnhet, hogy épp itt látta meg a napvilágot, ez a véletlen azonban *sorsává, végzetévé* válik, az „itt élned, halnod kell” parancsát tartalmazza, amelyen még az a tény sem változtat, ha egyéni akarata vagy a történelem szeszélye más tájakra sodorja. Az embernek és hazájának kapcsolata nem egyszerűen *személyek és tájak* között jön létre. Szerepet kap benne a földrajzi környezet, amelyet azonban a történelem évszázadai véráztatta *anya-, szülőföldré* magasztosítottak. Radnóti Miklós remek sorai szerint idegeneknek térkép csupán, a haza szülöttének emberekkel vállalt sorsközösség, egyéni és közös múltunk ezernyi emlékével átitatott gyár- és iskolaudvar, játszótér és temető, parkok bokra és utcák szegélyköve. Az *összetartozás* újra és újra felfrissülő élményeinek eltephetetlen köteleke. Az a bonyolult kapcsolatrendszer, amelyet mindmáig legtömörebben és legkifejezőbben Kölcsey Ferenc fogalmazott meg Parainézisében, s amelyet minél korábban érdemes szó szerint megtanítatni tanítványainkkal.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a nemzeti érzés fellángolásának kora a legeltéphetlenebb kapcsolatot tételezte fel *hazafiság és emberiség* között. Erre utal Kölcsey az említett Parainézisben, de Vörösmarty Mihály is, amikor arról vall, hogy legszentebb vallás: haza és emberiség. A népeket egymással szembeállító nacionalizmus csak későbbi politikai termék.

A haza fogalma történelmileg *változik* tartalmában, mégis rendkívüli károkat okoztak ifjúságunk nevelésében, akik változásait abszolutizálták, és nem mutattak rá időben, hogy ezen a területen is *a változások és az állandóság dialektikája* érvényesül. A haza és vele a hazaszeretet fogalmának vannak szilárd, állandó elemei. *Stefan Pascu* román történész szerint közülük az egyik legjelentősebb a nemzeti öntudat. Ennek szerepét hangsúlyozza az a történelmi tény, hogy Európa évszázadok óta a népek keveredésének kohója, benne tiszta etnikumú népek csak elvileg léteznek, s ahogy egyik legnagyobb magyar költőnk Petrovics István és Hrúz Mária fia, a szlovák Hviezdoslav Ország Pálként került az anyakönyvbe. Zrínyi Miklós külön fejezetet érdemel nemcsak a magyar, de a horvát irodalom történetében is, mindkét nyelven maradandó értékű műveket alkotott.

Lényeges azonban, hogy ezt a nemzeti öntudatot össze ne tévezzük *a nemzeti önteltséggel*. Sokakban mutatkozik hajlam erre a tévesztésre. Különösen azokat kerülgeti veszélye, akik saját személyiségükkkel sohase tudnának kiemelkedni a szürke tömegből, egyetlen lehetőségük az marad, ha valamihez, valakikhez való tartozásuk ürügyén kapaszkodnak magasabbra.

Igy ismerjük történetileg a vallási kapaszkodókat, akik egyszerűen azért tartották különnek másoknál magukat, mert protestánsok, katolikusok, stb. Ismét mások labancokká váltak, ha az volt kifizetődőbb, kurucokká lettek, ha abból származott előny javukra. Az igazi nagyságok *voltak valakik*, ez utóbbiak mindig beérték azzal is, hogy *látsszanak valaminek*.

A nemzeti öntudat legfőbb ismertetője a *nemzeti sors vállalása* jóban, rosszban egyaránt. Ez viszont elképzelhetetlen a nemzeti múlt alapos ismerete nélkül. Éppen ezért a hazafias nevelés egyik első követelményét sem jelölhetjük meg másban, mint a nemzeti múlt alapos megismertetésében. Ezen a ponton nyíltan szembe kell néznünk korunk egyik legnagyobb didaktikai tévedésével, amely szerint:

– Az iskolában a gyermekeket arra és úgy kell megtanítani, amit és ahogy vala-mit a *felnőtteknek tudniuk kell*. (Ez a torzszemlélet a maximalizmus, a túlterhelés egyik leküzdhetetlen forrása is!) Így lett a nemzeti irodalomból világirodalom, s eredménye, hogy egyiket sem ismerik a tanulók, akik mondatokat olvastak Sapphoról is, de nevét sem hallották Pázmány Péternek, Magyari Istvánnak, Virág Benedeknek. Korán megismerik a politikai gazdaságtan illusztrált tételeit, de sötét folt marad számukra az egész magyar középkor. Leckéjükke válik a modern magyar irodalom, és még az ízet sem kóstolhatják meg a szellemi staféta izgalmanak, amelyben Ády szegénylegényeket szólaltat meg, a zsoltárok nyelvén fejezi ki korszerű gondolatait. Babits Vörösmarty motívumait szövi tovább, Radnóti Babits közvetítésével az eklogák köntösébe öltözteti humanista, antifasiszta nézeteit. Nyilván szerepe van ennek a didaktikai hibának abban a jelenségben is, amelyet Keresztúry Dezső úgy fogalmazott meg: fiatal költőink műveltsége rendkívül hiányos. Tévériportok, rádióadások figyelmzettettek: frissen végzett egyetemisták Petőfiről alig tudnak valami lényegest (pedig vele foglalkoztak az iskolában eleget), Hunyadi János nevéhez pedig egyszerűen nincs semmi hozzáfűzni valójuk.

– Meggyőződésünk szerint az iskolában azt és úgy kell tanítani a gyermekeknek, ami *képessé teszi őket* arra, hogy később önképzésük, szakadatlan önművelésük folyamatában elsajátítsák mindazt, amit egy igazán korszerűen művelt és szakszerűen képzett embernek tudnia, ismernie elengedhetetlenül szükséges, és ami nevelésüket, érzelmi világukat szilárdan megalapozza.

Nem érthetünk egyet Sötér Istvánnal (ÉS 1982. július 9. p. 3.), aki elismeri, hogy irodalmi tankönyveink „hatalmas anyagot halmoznak össze, s egyetlen túlszűfolt országút vezet Racine-től Madáchig. Pedig erről a zsúfoltságról... nem a tankönyv tehet, hanem a ragyogó teljesítményekben egyre gazdagodó európai és magyar kultúra”. Ez ugyanis sajátosan a kiemelkedő irodalomtudós logikája, aki megelégedett még saját diákkoráról is. Őt sem az irodalmi lexikon gazdagsága vezette az irodalom rajongásához, valószínűleg egy rendkívül művelt magyartanár, aki képes volt bemutatni a cseppben is a tengert, egy zsoltárfordító, egy Csokonai vagy egy Babits költészetében Európát, az egész emberiséget. Talán különös kapcsolat, de ne felejtsük: nem lehet egy gyermekkel megszerettetni az egész állatvilágot. Előbb a közvetlen környezetben levő madarakon, kutyákon, macskákon kell elkezdni! A bőség rendszerint a csömör érzetét kelti.

Elég gyakran tapasztalhatjuk ezzel párhuzamosan azt a jelenséget is, hogy nagyon sok tanuló henye szóhasználattal bejárta már „olaszt”, tavaly volt „spanyolban”, de saját lakóhelyét, szűkebb pátriáját sem ismeri igazán. Tévedés lenne azt hinni, hogy tanítványaink így kötnek ismeretséget Európával. Valójában csak egy felszínes, parvenü és sznob álkultúra hordozói lesznek korán. Beállnak azoknak a sorába, akik kiküldetésben jártak már Berlinben, de nem látták a Pergamon oltárt, ismerik az olasz piacokat, de sajnálták a belépődíjat az Uffizi, a Pitti vagy épp a vatikáni képtárba. A hazafiság, a hazafias nevelés gátja a túl gyors és nagy távlatokat ígérő kitarulkozás, s a belőle fakadó cinizmus (vö. Kerékgyártó: Unalom, közöny, cinizmus, MK. 1978: 5. p. 257–263.).

Ne tartsuk magunkat sportnagyhatalomnak, se az atomtudósok szülőhazájának, de legyünk büszkéek honfitársaink eredményeire tudományban, sportban, művészetben, hétköznapi munkában egyaránt. Büszkeségünket az tegye jogossá, hogy minket is *belytállásra* készteszen példájuk. Ne eredményeik árnyékában kíváncson valaki hűsölni.

NEM LEHET A HAZÁT a benne élő emberek nélkül szeretni. Veszélyes, ha

egy ilyen követelmény egyoldalúan csak az azonosságot (egy nemzet fiai) hangsúlyozná, vagy amint ezt a sovinizmus teszi, a lényegtelen különbségeket felfokozná, hogy elfedje általuk a lényegeseket. Így élezték ki pl. a Habsburgok a nemzetiségi különbségeket, hogy feledtessék az osztályellentéteket, így állította szembe egymással a politikai manipuláció a magyar, szlovák, román parasztot, holott közös ellenségük a bármilyen nemzetiségi földbirtokos lett volna (vö. Pándi Pál: *Nemzet, kultúra, Népszabadság*, 1982. máj. 1. p. 15.). A Csák Mátéknak teljesen közömbös volt, hogy a deresre vont jobbágyok, Zápolyáknak, hogy a karóba húzott keresztesek milyen nyelven jajgattak, szitkozódtak. A történelem (l. 1848, 1919, 1945) igazolja, hogy a közös sors egygé kovácsolja a különböző nemzetiségeket mindaddig, míg a hatalom érdekei össze nem ugratják őket (l. Habsburg politika). Hibás szemlélet minden leegyszerűsítés is, amely nem hajlandó tudomásul venni, hogy Zrínyiek, Széchenyiek és mások születésüknél fogva arisztokraták lehettek, ennek ellenére a társadalmi haladás és a nemzeti szabadság legkiemelkedőbb harcosai közé tartozhattak. *Költsey* fogalmazta meg *baza és haladás* eltéphetetlen kapcsolatát, azt, hogy az igazi hazaszeretet csak progresszív lehet. Ez a progresszivitás azonban nem vezethet a múlt hagyományainak elvetéséhez, hiszen a haza fogalmához a haladással egyenlő adhézióval tapad a *nemzeti hagyomány* tisztelete, megbecsülése. Nem véletlen, hogy költőink műveiben mindig együtt jelentkezik

az új, a korszerű	és	a múlt örökségének igenlése
Hass, alkoss, gyarapíts		Büszke magyar vagyok én, keleten nőtt törzsoke fámnak (Költsey)
S égve honért bizton nézzen előre szemünk		Hős vértől pirosult gyásztér (Kisfaludy Károly)
Naggyá csak fiaid szent akarata tehet...		... ez a föld, melyen annyiszor (Vörösmarty Mihály)
...ott essem el én a harc mezején...		Büszkén tekintek át A múltnak tengerén (Petőfi)
Dévénynél új idők új dalaival		Dózsa György unokája... (Ady)

Történelmi tanulságunk, hogy csak az az új válik korszerűvé, amelyik *magasabb szinten tartalmazza a régi értékes elemeit is*. Így láthatjuk a differenciált oktatás előzményeit tanyáink iskoláiban, a kabinetekét a régi iskolák jól felszerelt előadóiban.

Így válik a hazaszeretet és a hazafias nevelés egyik nélkülözhetetlen tartozékává a *múlt és jelen tekintélyeinek* tisztelete is. Természetesen ebben a vonatkozásban meg kell szorítanunk a tekintély értelmezési tartományát, csak az emberi helytállás, progresszivitás, áldozatvállalás igazi nagyságait vonjuk körébe, s kirekesztjük belőle azokat a szolgai hódolásokat, megjuhászodásokat, amelyek nem személyi értékekhez, hanem hatalmi státusokhoz, pozíciókhoz kapcsolódnak, amelyeket bizonyos történelmi szituációkban Caligula lovának és a svájci helytartó kalapjának is meg lehet követelni. Tisztelet illet meg mindenkit, akik

a) a történelem forгатagában a közösségért nagyobb áldozatot vállaltak magukra (a honvédő harcok hőseit, a tudomány előbbre vivőit stb.).

b) munkásságukkal, életükkel a társadalmi progresszivitást szolgálták (I. István, Mátyás királyt, Semmelweist, művészeinket, íróinkat)

c) kortársaink közül többre értékeli a társadalom szolgálatát, mint egyéni érvényesülésük, jólétük elvtelen hajszolását

d) környezetünkben eredményes munkánk feltételeit lelkiismeretes tevékenységükkel biztosítják, pl. szüleinket, tanárainkat, politikai, társadalmi vezetőinket, akik tevékenységükkel kiérdemlik.

Közös jellemzőjük, hogy életükkel és alkotásaikkal a helyes életvitel, magatartás *modelljeit* állítják embertársaik elé. Különböző történelmi helyzetekben a helyes viselkedés példáit mutatják meg. Korunk egyik divatja, szinte „szellemi társasjátéka” lett példájukat megkérdőjelezni, nagyságukat emberi gyengéik gombostűhegyre tűzésével megtépázni. *Deheroizációnak* nevezték el ezt a műveletet, holott semmivel sem csökkenteni Hunyadi János, Zrínyi Miklós, Rákóczi Ferenc, Martos Flóra vagy Rózsa Ferenc történelmi nagyságát, ha valaki leemeli őket ércszobruk talapatzáról, és hús-vér emberközelségbe hozza őket bemutatva, hogy erényeik mellett nem voltak híjával gyengéknek sem. Épp így válnak követhető példaképekké, míg a kösziklából vizet fakasztó, Torda hegyét kettéhasító Szent László legfeljebb ámulatunkra tarthat igényt. Deheroizálásra, önmagasztaló mítoszok szétoszlatására inkább önéletíró kortársaink szorulnának, hogy realisabbá váljék nemzeti önismeretünk. Szélsőségek között csapkodó megnyilatkozásaink hihetetlen nehézségeket okoznak nevelésünkben:

a) Nem tesszük lehetővé, hogy fiataljaink, akiknek már szocialista fejlődésünk első szakaszai is messze múltba vesző történések, felismerjék, hogy a történelem megköveteli a *folyamatossgot*, az egyes nemzedékek tevékenységének egymásra kell épülnie (1919 – illegális harcok – 1945).

b) Egyszer azt akarjuk elfogadtatni, hogy „mi voltunk a fasizmus utolsó csatlósai”, másszor szeretnénk elhiteni, hogy Bajcsy-Zsilinszky magányos revolvergolyóján és az aquincumi hídnál őrt álló honvéd puskalövésén kívül a legtöbb partizán és ellenálló a mi hazánkban termett (I. Juhász Gyula: Háború a köztudatban, ÉS 1982: I. 25. 1. 1.).

c) Joggal bírálhatja irodalomkritikánk a szubjektív visszaemlékezések áradatát, amelyekből kiderül, hogy József Attilának ezrivel akadtak felfedezői és támogatói, bár verskötetéből alig fogyott életében, s ha mindegyik „mostani” barátja csak egy példányt vett volna belőle, a csalódás nem járt volna hozzá összeomlásához. Jogos kritika érheti a hőssé magasztosodó bujkálókat, de azokat is, akik utólag mindig minden negatívummal szemben álltak, ennek ellenére minden történelmi szituációt a felszínen (anyagilag, pozícióban) tudtak átvészelni. Az ifjúság nem fogadja el az *álhősöket*, legkevésbé remélhetjük, hogy példaképeit lássa bennük (vö. Szilvási Lajos: Légszomj). Nem tökéletesnek satírozott ideálokra van tanulóinknak szükségük. Embeerekre, akik különböző történelmi szituációban mindig képesek maradtak „embernek maradni még az embertelenségben is”, és elvetni a kényelem, az érvényesülés lehetőségét, hogy helyette a *belytállást* válasszák.

Nevelésünkben nagyjaink életrajzának a jelenleginél lényegesen nagyobb helyet és szerepet kell biztosítanunk, ha ezek a tantervből kiszorultak, vonuljanak be szakköreink, szabadidős foglalkozásaink programjába. Tanulják meg diákjaink leegyszerűsített képletek helyett differenciáltan értékelni múltunkat, jelenünket egyaránt.

A KÖZÖS HAGYOMÁNYOK szerves tartozékai nemzeti öntudatunknak. Nemzeti hagyományaink köre rendkívül széles. Elemei közé sorolhatjuk népdalkincsünket (zenei anyanyelvünket), legkülönbözőbb népszokásainkat, néptáncainkat, de erkölcsi nézeteket is (pl. amikor a magyar ember szemérmességéről szoktunk beszélni), viselkedési, sőt étkezési szokásokat is. Jelentőségüket mutatja, hogy legtöbbször még ak-

kor is görcsösen ragaszkodnak az emberek, amikor földrajzilag egyébként már messze kerültek szülőhazájuktól. Legjelentéktelenebbnek tetszhet közöttük, mégis rendkívül jelentős, hogy a különböző népek fiai idegenben is *a hazai konyha* ízeit keresik. Egyébként ezek a hagyományok adják a reális alapot azokhoz az ítéletekhez, amelyek segítségével az emberek az egyes népeket jellemezni szokták, és túlzott általánosítással minden skótot a fukarság példaképének, minden olaszt az éneklés és valamennyi franciát a szerelem mesterének minősítenek. Mindezeknek a szerepe napjainkban csökken a televízió és más tömegkommunikációs eszköz *uniformizáló hatására*. Soha fiatal korosztályra nem volt ennyire jellemző a tiltakozás minden uniformis ellen, de az sem, hogy közben észrevétlenül a világ legjellegtelenebb uniformisát öltse fel magára. Ellensúlyozására az iskolának minden eddigénél nagyobb gondot szükséges a nemzeti hagyományok ápolására fordítania, mégpedig

- a) a szűkebb lakóhelyismerettel
- b) a helyi hagyományok felderítésével, ápolásával kezdve
- c) haladni a tágabb körű nemzeti hagyományok megismertetése és ápolása felé.

Jelentőségüket fokozza korunk *sajátos népvándorlása*, amely tanyai embereket, falvak lakóit minden fokozatos átmenet nélkül költöztet lakótelepi házak nyolcadik emeletére, hihetetlen gyorsan és kíméletlenül tépi el *a hajszálgyökereket*, újakat teremteni képtelen, így tömegeket tesz – ha átmenetileg is – talajtalanná, hontalanná. Sajátosan érvényesülnek a Himnusz szavai: nem lelik honjukat a hazában. Az iskolára vár az a feladat, hogy a fiatalokban új gyökereket hozzon létre, érzelmileg kapcsolja őket lakóhelyhez, házhoz – hazához. Szerencsére sok ilyen irányú hasznos kezdeményezés tanúi lehetünk.

TÖRTÉNÉSZEK, valahányszor arra biztatják őket, hogy vizsgálják meg hazafias nevelésük eredményességét, arra hivatkoznak, hogy képtelenek ennek érdekében megteremteni Eger hősi védelmének, Buda visszafoglalásának vagy az ország felszabadításának megismételhetetlen történelmi szituációit. Elvileg igazuk is van, gyakorlatilag azonban a haza életének, így a hazaszeretnek vannak hétköznapijai is, s azokban ezer alkalom kínálkozik arra, hogy tanúbizonyságot tehessen akárki arról, amit Király István *hétköznapi forradalmiságnak* nevezett. Olyan magatartás, viselkedési forma ez, amelyet sokan félreértettek, nem kevesen félre is magyaráztak. Tiltakoztak az ellen, hogy a szorgalmas tanulásban, a lelkiismeretes munkában bárki forradalmi tettet lásson. Nem is erről van szó. A történelemnek nemcsak revolúciós, hanem *evolúciós szakaszai* is vannak. Ezekben nincs szükség forradalmi tettekre, annál inkább folyamatos helytállásra. Olyan magatartások kialakítására, amelyek tendenciájukban valószerűsítik, hogy képviselői nehéz helyzetekben is meg fogják állni a helyüket. Nagy szólamok puffogatása helyett azt kell megértetni a tanulókkal, hogy a hétköznapi hazaszeretet

- a) egymás kölcsönös tiszteletét, megbecsülését
- b) az egymással szemben tanúsított figyelmet, tapintatot, udvariasságot
- c) egymás figyelmes meghallgatását
- d) és a példaadás erkölcsi kötelezettségét követeli tőlük.

Megdöbbenő jeleit tapasztalhatjuk a nemzeti közönynek utcákon, közlekedési eszközökön. A legnagyobb egzisztencializmussal úgy járnak-kelnek egymás mellett az emberek, mintha semmi köztük sem lenne egymáshoz, illetve csak annyi, amennyiben zavarják egymást. Fiatalok ülnek, idősebbek állnak. Áldott állapotú asszony legfeljebb szarkasztikus megjegyzést vált ki belőlük, holott Illyés Gyula láttukra kiáltott fel: „Íme, itt jön a hazám!” Súlyos társadalmi feladatunk, hogy ezen a helyzeten változtassunk. Szülők is, akik saját kényelmük biztosítására a gyermekek céltudatos nevelését a szabadnevelés gyakorlatával váltják fel egy olyan történelmi helyzetben, amelyben annak csődjét szülőföldjén is kénytelenek voltak felismerni.

A példaadás erkölcsi felelőssége elsősorban a vezetőket és a nevelőket kötelezi, és nem tűri azokat az ellentmondásokat, amelyek ma még időnként és helyenként tetten érhetők:

- megható szavakkal ecseteli a demokratizmus szépségeit a zsarnok;
- önfeláldozásról szónokol az elviselhetetlenül önző;
- szocialista erkölcsről beszél a nihilista;
- szavakkal leplezi meggyőződésének hiányát a karrierista;
- a törvénytörés jogosságát igényli önmaga számára a törvényhozó;
- lenézi az „egyszerű embereket”, aki vállukon emelkedett kiemelkedő posztjára;
- vagy éppen liberálisan elnézi saját bűneit (még ha pedagógus is), aki mások legkisebb botlását (pl.: tanítványaiét) sem tudja elnézni, megérteni.

Joggal mondhatja valaki, hogy mindezek *erkölcsi vétségek*, ami nem mond el-lent annak, hogy a hazafiasság elemei is, hiszen a hazafiasság az ember erkölcsi arcu-latának, értékének egyik legjellemzőbb kifejeződése. Benne egyesülnek azok a szálak, amelyek az embereket más emberekhez, munkájukhoz, felelősségükhöz, lelkiismeretük-höz, környező világukhoz fűzik. A két fogalom szoros korrelációját (kölsönös össze-függését) mutatja, hogy az *erkölcsi lazulás* a történelemben mindig a hazafiság ha-nyatlását vonta maga után. Joggal írhatta ezért Berzsenyi Dániel:

... minden ország támasza, talpköve
A tiszta erkölcs, mely ha megvész,
Róma ledül s rabigába görbed. (A magyarokhoz)

Fényesen igazolja mindezt a jóléti társadalom erkölcsi hanyatlása. Az anyagi javak meg-szerzésében az emberek nem válogatnak az eszközökben. Mindennapossá váltak a terrorista cse-lekmények: emberrablások, robbantások, repülőeltérítések. Kortársaink már azon sem lepődnek meg, ha a harctérről hazaszállított „hősi halottak” tetemeiben heroint csempésznek (l. Vietnam). Üzleti számításokból öltött elképesztő méreteket a szexhullám, de ezt is felülmuta a kábítószer-csempészet. Egyre terebélyesedik a *korruptió*, a tömegkommunikáció rendszeresen leplezi le bűnő-zők és bűnüldözők nyílt vagy titkos szövetségét (Olaszország, Amerika stb.). A polgári társada-lomban mindezek már megszokottá lettek, hullámai azonban már elérték, helyenként át is lépték saját határainkat is.

A hazafiasság erkölcsi tartalmából következik Veres Péter megállapítása: tisztés-es ember *hazájáról, édesanyjáról és kedveséről nem mond vicceket*. Jó erre időben felhívunk gyermekeink figyelmét, hisz környezetükben mindig akadnak, akik erről könnyedén megelégednek, mert szólásaink szerint nem ismernek semmit, ami szent lenne szemükben. Nem véletlenül foglalkozott annyit tanulmányaiban Mesterházi Lajos a jóléti társadalom egyik új jelenségével, amelyet *szupranacionalizmusnak* nevezett el. Hívei egyszerűen minden nemzeti érzésen felül érzik magukat, mindennel szemben, ami a sajátos nemzeti vagy általánosan az internacionalista értékeket (háború és béke) és érdekeket érinti, teljes közönyt tanúsítanak. A pedagógusnak időben fel kell figyelnie, milyen hangnem, beszédstílus uralkodik a kisebb közösségekben, kamasz-korú diákjai vonzódnak a *nagyképű, cinikus beszédhez*, úgy érzik, nagyokká, felnőttek-ké lesznek általa. Szavak és cselekedetek között azonban szoros összefüggés van, a cinikus szavakat hamarosan követik a hasonló tettek, és szinte észrevétlenül bontako-zik ki egy csoporton belül a teljes cinikus közöny. Fel kell erősíteni gyermekeinkben azt a tudatot, hogy aki igazán magyarnak érzi, tartja magát, annak méltó magatartást is szükséges kialakítania.

Ettől az erkölcsi tartástól idegenek a frázisok is. Tudjuk, a szocialista hazafiság lényeges tartozéka a Szovjetunióhoz való viszony, tanulságos azonban számunkra, hogy fejlődésünk során épp a szovjet politika, tudomány és művészet képviselői figyelmez-tettek többször, hogy a Szovjetunió hangzottatott szeretetének is csak akkor van hitele, ha az *saját hazánk szeretetének* szilárd alapjára épül.

EGYIK LEGDRÁGÁBB, legféltettebb kincsünk *nemzeti nyelvünk*. Történelmünk zivatarai között sokszor nemzeti létünk, függetlenségünk egyetlen zálogát láthattuk benne. Ápolása, tisztaságának őrzése nem nyelvészeti, hanem perdőntő hazafias kérdés. Ez az egyik oka, hogy értetlenül hallgathatjuk egyes *tánczenekarok* műsoraikat, amelyeket úgy adnak elő, mintha angolul kellene ejteni a magyar szavakat is, s mintha a magyar hangsúlyozás alaptörvénye szerint nem a szavak első szótagját kellene nyomatékosan ejtenünk. Olyan nyelvrontás ez, amely a sok hazánkfiára jellemző *parveniségben* gyökerezdik.

Jellemzői: szolgálai módon megcsodálnak mindent, ami idegenből ered. Még saját szülötteinket is jobban tisztelik, ha előbb idegenbe szakadtak, majd onnan térnek vissza látogatóba. Kandó Kálmán, Puskás Tivadar találmányainak előbb a külföldet kellett meghódítaniuk, hogy itthon is elismerést kaphassanak. A külföldről hazatérőt azzal fogadják: mit hoztál, kevésbé lényeges: látt-e valamit?! Fiatlajnik körében is azonnal követőkre talál minden torz viselkedési forma, ha azzal nyugati filmekből, tévéműsorszámokból ismerkedhettek meg. Ismerjék meg és el diákjaink minden nép ipari, tudományos és művészeti eredményeit, szokásait, legyen azonban annyi *önérzet* bennük, hogy büszkék mindig saját eredményeinkre legyenek. Anyagi, szellemi eredményeink miatt nincs miért szégyenkeznünk más népekkel való összehasonlításokban.

Nemzeti nyelvünk szoros kapcsolatot létesít politikai, történelmileg változó földrajzi határainkon belül és kívül élő magyarok között is. Több millió magyar él más országokban. Hazafias nevelésünk egyik legnehezebb, néha óvatosan megkerült kérdése *a szomszédainkkal való kapcsolat helyes megítélése*. A pedagógusoknak naponta szembe kell nézniük ezzel a problémával, hiszen

a) tanítás közben nem kerülhetik el a *pozsonyi* országgyűléseket, Rákóczi sírját nem helyezhetik máshová *Kassáról*,

b) Arany János születési helyeül csak *Nagyszalontát* jelölhetik meg, Petőfi *Segesvárnál* esett el a csatában, Ady *Nagyváradon* újságíróskodott, a szabadságharc tábornokait *Aradon* végezték ki,

c) Kosztolányi *Szabadkán* töltötte ifjúságát,

d) és több tanítványuknak ma is élnek rokonai földrajzi határainkon kívül, ők családi körben szerzik információikat.

Az MSZMP kultúrpolitikai munkaközösségének 1975-ben kiadott állásfoglalásában olvashatjuk (A szocialista hazafiság és a proletárinternacionalizmus időszzerű kérdései Kossuth, Bp. 1975.): A közép- és kelet-európai szocialista országok társadalmi felszabadulásuk által tudtak kijutni a korábbi történelmi időszakok zsákutcáiból. A szocializmus építésének időszakában ezek az országok történelmük folyamán először kerültek politikailag közös arcvonalba, először kezdhették el azoknak a bonyolult ellentmondásoknak a feloldását, amelyet a múlttól örökölték, és ezzel lehetőséget teremtettek a lenini nemzetiségi politika követelményeinek érvényesítéséhez is" (i. m. 33. 1.). Jelenleg ez még nem mindenütt valósul meg egyformán. Idő szükséges ahhoz, hogy „a harcot, melyet ősünk vívtak, békévé oldja az emlékezés”, és mindenhol rendezzük közös dolgainkat (József Attila: A Dunánál).

Kölcsey tanításait megszívélve tanítványainkat úgy kell nevelnünk, hogy egyszerre tudjanak jó magyarokká, európaiakká és a szó igazi értelmében emberekké válni. Ez a három követelmény kölcsönösen feltételezi egymást. Nem véletlen, hogy gondolkodóink nehéz, válságos időszakokban (pl. reformkor küszöbe, szabadságharcunk bukása, 1919 után, a fasizmus térhódításakor) egyidejűleg három kérdésre keresték a megnyugtató feleletet: egyrésről arra: „*Magyarnak lenni*, tudod-e, mit jelent?”. Ettől elválaszthatatlannak tartották a másodikat: „Hogyan őrizhetjük meg a történelem zivatarai közben *európaiságunkat*?”, hogy ne csak fehérek, de a szó mély tartalma szerint európaiak maradhassunk, végül a harmadik: „Miképp őrizhetjük meg *emberiségünket* egy olyan történelmi időszakban, amelyben az elembertelenedés mindennapos tény, megszokott jelenséggé vált világszerte. Az iskolának ezt a hármas programot

kell megvalósítania annak tudatában, hogy egyidejűleg nagyon sok ellentétes hatás éri a gyermekeket otthon, s a tágabb környezetben. Természetesen az iskola csak akkor teljesítheti ezt a programot, ha a pedagógusok magas színvonalon képesek saját *magyarságuk, európaiságuk és emberségük* együttes fejlesztésére.

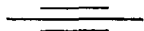
Kosztolányi Dezső írja Az író a háborúban c. írásában: „Én a szó és szellem jogán minden porcikámmal és lehettemmel egy közösséghez tartozom, melynek tagjai itt és ott, mindenütt a világon mintegy összeesküvésszerűen magyarul beszélnek...” Vállalom ezt a közösséget, ezért nem lehet közömbös számomra életük, sorsuk alakulása. Sorsközösséget válllok kortársaimon kívül történelmi elődeimmel is, hiszen munkájuknak „folytatója vagyok és messze századokból érkező célfutója”, saját életemmel, munkámmal kell arra törekednem, hozzájárulhassak, hogy ez a közösség „az ocsmány és kegyetlen életharcban... mennél erősebb, hatalmasabb és diadalmasabb legyen”. Ezt a programot tettekkkel csak az vállalhatja, aki megértette, hogy hazafiságról beszélnie sem lehet annak, akit

a) előbb mély felelősség és érzelem nem fűz családjához

b) akinek közömbös, hogy tetteivel, „hatalmával” könnyeket okoz, vagy töröl embertársainak arcán

c) aki képtelen megbecsülni, tiszteletben tartani mások munkájának eredményeit, legyen az műemlék, műalkotás, park vagy családi ház

d) aki nem érzí át felelősséggel, hogy tollal, szerszámmal, békés hivatali íróasztal és gép mellett is lehet hazaáruló az ember, ha megfélemlít arról, hogy minden mai tette építi vagy rombolja a jövőt.

KOVÁCS DEZSÖNÉ
Budapest

Szabad időben tervezett kulturális tevékenység kezdeményezése a napközi otthonban

Az egésznapos foglalkoztatást igénylő gyermek szabad idejének jelentős részét az iskolában tölti. A napköziotthon-vezető feladata olyan foglalkozások tervezése, vezetése, amelyek élményszerűvé, vonzóvá teszik a csoportéletet.

Mielőtt a gyakorlati dolgokra rátérnék, ismerkedjünk meg néhány elvi kérdéssel.

Mi a szabad idő?

A szabad idő az az idő, amely a biológiai szükségletek kielégítésén és a tanuláson kívül *kényszermentes tevékenységre* fennmarad.

Hogy ki mit tart szabad időnek, azt nem a tevékenység tartalma dönti el, hanem az, hogy *minek éljük át*. Például: van olyan ember, akinek a rajzolás kikapcsolódás, van, akinek ez munka; van, akinek a kézimunkázás a hobbi, másnak ez fárasztó kereseti lehetőség, stb.

A szabad idő célja, pedagógiai funkciója

„A napközinek vállalnia kell, hogy képessé teszi a gyerekeket arra, hogy felnőtt segítsége, jelenléte nélkül, a saját személyiségük fejlődése szempontjából optimálisan tudják felhasználni szabad idejüket; természetes életeret ad a gyerekek spontán egyéni és csoportos játékaiknak; megtanítja őket többféle aktív szabadidő-eltöltési formára; kielégíti alkotásvágyukat pihenés- és alkotásigényüket. Kialakítja helyes szabadidő-szokásaikat, vagyis szükségletté teszi az aktív, kreatív szabadidő-elfoglaltságokat, az el-